

JÁN MARKOŠ

PASEKA

Světla v mlze

O NADĚJI VE SLOŽITÉ DOBĚ

Světla v mlze

Vyšlo také v tištěné verzi

**Pa
se
ka**

Ján Markoš

Světla v mlze – e-kniha
Copyright © Paseka, 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

SVĚTLA V MLZE

JÁN MARKOŠ

Světla v mlze

O NADĚJI VE SLOŽITÉ DOBĚ

Přeložil Miroslav Hlaučo

Kniha vyšla s finanční podporou Komise SLOLIA Slovenského literárního centra.

Slovenské literárne centrum

SVETLÁ V HMLE

Copyright © Ján Markoš

All rights reserved

Translation © Miroslav Hlaučo, 2025

ISBN v tištěné verzi 978-80-7637-573-4

ISBN e-knihy 978-80-7637-659-5 (1. zveřejnění, 2026) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7637-660-1 (1. zveřejnění, 2026) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-7637-661-8 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)

OBSAH

Nejasná zpráva z budoucnosti	11
/ Naše země potřebuje dobré příběhy	17
/ Na jaderném reaktoru násilí	22
/ Můžeme si gratulovat, stvořili jsme nesmrtelný odpad	27
/ Joker nám zase ukradl to nejcennější, co máme	35
/ Jak neztratit ztracená léta	39
/ K čemu je nám umění?	43
/ Co je svoboda? Jestli ji chceme mít, potřebujeme ji poznat	47
/ LGBTI+ lidé ohrožují náš svět. Budme jim za to vděční	54
/ Jak si oblíbit svůj hněv. Manuál pro sluníčkáře	58
/ Vaše odvaha je potřeba	64
/ Pravěký muž Glück a skutečná síla člověka	69
/ Nejsme národ zbabělců. Spíše narcisticky zraněná společnost	74
/ My jsme ti hodní, oni jsou ti zlí	79
/ Pojďme společně hledat novou podobu vlastenectví. Takovou, která vyhovuje nám	84
/ Reprezentovat svou zemi je čest, ne právo. Hokejisté z ruské KHL na šampionát nepatří	89
/ Můžeme být šťastní ve stínu války?	94
/ Plochá Země, kouření do květináče a holubice v Bruselu. Jaký je smysl podobných nesmyslů?	99
/ Naše peníze se změní na granáty padající na hlavy ruských vojáků. Můžeme být na to hrdí?	105

/ Po atentátu na premiéra je nejvyšší čas začít používat umírněnější jazyk	110
/ Dát výpověď, nebo se snažit o změnu zevnitř?	116
/ Pojdme si popovídat o názorech a faktech. V diskusích o naší zemi se nám to bude hodit	122
/ Kdo je zodpovědný za atentát?	128
/ Jestli chceme zůstat svobodní, potřebujeme zůstat klidní	134
/ Proč někteří lidé necítí žádný soucit s obětmi války?	138
/ Text na počest tří zastřelených medvídat	144
/ Robert Fico nám na Děvině nabídl novou společenskou smlouvu	149
/ Všichni jsme lidé z masa a kostí. Proč tak málo vnímáme tělesný rozměr politiky?	154
/ Cestování má smysl, pouze pokud neskončíte v davu. Pro myšlení to platí dvojnásob	160
/ O kmenech a kmenovém životě v 21. století	164
/ Mají školy vést naše děti k hodnotám?	169
/ Proč někteří muži tak nenávidí ženy?	175
/ Čeho se bojí lidé, kteří odmítají evakuaci před povodní?	180
/ Zvažujete, že se odstěhujete ze své země? Tento text je určen právě vám	184
/ Jak jsem se stal duchovním bezdomovcem a poznal jinou tvář Matice slovenské	189
/ Všichni jsme hluboce zakořenění v magickém světě	194
/ Jsme zemí dárcovských sbírek. Pro stát je to velice špatná vizitka	200
/ Každá Ficova lež je útokem na podstatu naší společnosti	205
/ Jak jsem se na Ukrajině učil alchymii	209

/ Robert Fico si podal přihlášku do klubu Autokracie, s. r. o.	214
/ Nejsme bezmocní. Návod na to, co dělat, když vláda překračuje vaše červené linie	221

Nejasná zpráva z budoucnosti

Autorův vzkaz českému čtenáři

18. září 2025

Po sametové revoluci byly naše pohledy obrácené k Západu. Tam leželo naše Šangri-La, bájná a vysněná budoucnost Čechů a Slováků. Tam jsme si chodili pro věštby. Vzhlíželi jsme k německé, britské či americké společnosti a věřili, že to, co se v nich právě odehrává, se stane o dekádu či dvě skutečností i u nás. A naplňovalo nás to optimismem.

Dnes se karta obrátila. Kdo chce odhadnout, jak se může česká společnost v nejbližších letech vyvíjet, udělá dobře, když zaměří svůj pohled na Východ. My, Slováci, jsme vás totiž předběhli. Mladší bratr, který se za Českou republikou držel dva tři kroky pozadu, dnes kráčí dva tři kroky před ní.

Pravdou je, že kráčíme směrem, na který nemůžeme být zrovna hrdí. Jsme napřed v erozi demokracie, v utiskování menšin, v oslabování státních institucí. Jinými slovy, jsme dále v cestě k autokratickému režimu.

Knihu, kterou držíte v ruce, je tedy možné číst i jako jakousi zprávu z (možné) budoucnosti. Moc bych české společnosti přál, aby se nemusela bát o vývoj demokracie. Ale pokud se tomuto zápasu nakonec nevyhnete, na stránkách této knihy, doufám, naleznete postřehy a inspirace, které vám v tomto boji mohou být nápomocné.

Eseje obsažené v této knize byly původně psány pro slovenské publikum. Proto vznikl, speciálně pro české vydání, tento text. Obsahuje v koncentrované formě některé lekce, které jsme v posledních dvou letech s Robertem Ficem absolvovali.

Vím, že mezi našimi zeměmi je mnoho odlišností. A každé přirovnání kulhá. Ale přes to všechno jsme pořád příbuznými národy. A můžete-li se poučit z našich bojů a z našich chyb, proč toho nevyužít?

Nevěřte tomu, že zůstane stejný

Před parlamentními volbami v září 2023 se ve slovenském veřejném diskursu ozývaly hlasy, že se ve skutečnosti není čeho bát. I kdyby Robert Fico znovu sestavoval vládu, demokracie prý nebude ohrožena. Vždyť toho politika důvěrně známe, říkali tito lidé. Už tolikrát byl přece premiérem. A nikdy nezpochybňoval demokratické zřízení, nikdy neměl ambici vyvést Slovensko z Evropské unie, nikdy výrazněji neomezoval média či neziskové organizace.

Záhy se ale ukázalo, že Fico ve verzi 4.0 je jiný. Konspira-tivnější, paranoidnější, radikálnější. V roce 2017 hrdě prohlá-šoval, že Slovensko má patřit k jádru Evropské unie. Dnes létá na soukromé konzultace k Vladimiru Putinovi. A co huř, nestydí se za to.

Není zdaleka jediným politikem, který prošel takovou proměnou. Americký prezident Donald Trump byl v prů-běhu svého prvního mandátu bezpochyby kontroverzním lídrem. Jeho první čtyři roky v úřadě se však vůbec nedají srovnávat s tím, co si dovoluje v současnosti. V době, kdy píšu tyto řádky, tedy v červnu 2025, probíhá v Los Angeles hon na obyvatele města, kteří nemají v USA legální pobyt. Donald Trump vyslal do města stovky vojáků. Mnozí Ameri-čané hispánského původu vůbec nevycházejí ze svých domů. Stačí totiž, abyste u sebe neměli doklad totožnosti, a mohou vás zadržet, nebo dokonce deportovat.

Pokud se Andrej Babiš opět stane českým premiérem, není moudré očekávat, že jeho mandát bude vypadat stejně jako ten předešlý. Počítejte raději s tím, že se svými novými spo-jenci bude prosazovat výrazně radikálnější politiku.

O bezednosti fašismu

Americký historik Timothy Snyder společně s kolegy z Yaleovy univerzity natočil v květnu 2025 krátké video pro deník *New York Times*, ve kterém vysvětluje, proč se stěhuje do Kanady. A taky jasně popisuje, jak se Spojené státy pod Trumpovým vedením mění na fašistický stát.

Ve videu se pojmenovávají některé znaky fašismu, jeden z nich je však pro Slováky a pro Čechy obzvláště významný. Je jím jakási bezednost či bezbřehost. Absence jakékoli samoregulace, jakékoli hranice, kterou by si autoritářská vláda sama stanovila jako nepřekročitelnou. Historička Marci Shore, Snyderova kolegyně, to objasňuje za pomoci polského rčení: „Myslela jsem si, že jsem na dně. A pak jsem uslyšela klepání zespodu.“

Když autokratický vůdce dostane příležitost, překročí jakoukoli červenou linii. Klesne tak hluboko, že si to dnes ještě nedovedeme ani představit. Ve Spojených státech vidíme tento proces probíhat ve zrychlené verzi.

Dejme ještě slovo Marci Shore: „Mí kolegové a přátelé chodili kolem mě a říkali: ‚Máme systém brzd a protivah, tak se uklidni.‘ Nádech, brzdy a protiváhy, výdech, brzdy a protiváhy. A já jsem jim odpovídala: ‚Panebože, jsme jako lidé na Titaniku, kteří si říkali *Naše loď nemůže ztroskotat. Je nejlepší, nejsilnější, největší*. Ale pokud jsme se my historici z dějin něco naučili, tak je to fakt, že neexistuje nic takového jako nepotopitelná loď.“

Podobné vystřízlivění jsme zažili i na Slovensku. Mnozí jsme si mysleli, že Robert Fico se klaní konspirátorům a fanouškům Putina jen proto, aby získal voliče z této části spektra. A že chválí masového vraha z Kremlu jen proto, že mu to přináší politické body. Domnívali jsme se, že ve skutečnosti je pořád stejným technokratem moci, který nakonec raději couvne, než by své hrůzné řeči měl proměnit ve skutečnost. Přece je i v jeho zájmu, aby Slovensko bylo součástí společenství civilizovaných zemí.

Bohužel, mylíli jsme se. Robert Fico myslel všechny ty nehoráznosti, které vypravoval v průběhu svého působení v opozici v letech 2020–2023, smrtelně vážně. A tak jsme dnes jedinou zemí EU, jejíž lídr se účastnil květnové vojenské přehlídky v Moskvě, a jednou z mála zemí na světě, které otevřeně podrývají protipandemické plány Světové zdravotnické organizace.

Proto jedna rada nad zlato. I v České republice berte vážně každé jednotlivé politické prohlášení. Čím nehoráznější řeči zazní, tím doslovněji je vnímejte. A očekávejte, že se politici pokusí svá slova proměnit v činy. Když ne kvůli svému autentickému přesvědčení, tak prostě proto, že to slíbili svým nejradikálnějším voličům. A nebudou je chtít zklamat.

Nebylo by moudré očekávat, že nová populistická vláda sama omezí svou vlastní moc a určí si „dno“, které nebude chtít překročit. Toto „dno“, tuto červenou linii jí budou muset určit samotní občané. Novinářky, soudcové, opozice, neziskové organizace, umělci, veřejnost na náměstích.

Snazší je zastavit vlak, když se teprve rozjíždí z nádraží, než když už se řítí plnou rychlostí. Proto je důležité neotálet s odporem vůči nedemokratickým krokům nové vlády a začít s ním ihned, ideálně už hodinu po volbách.

Vláda, která ohrožuje samotný demokratický režim, si nezaslouží žádných sto dnů hájení. Nezaslouží si ani den klidu.

Náročná doba tříbí charaktery

Možná se vám zdá samozřejmé, že život na Slovensku dnes musí být těžší a bezútěšnější než v dobách, kdy jsme měli prozápadní, demokratickou vládu. A v jistém smyslu máte pravdu. Ze státních institucí jsou propouštěni lidé, kteří protestují proti móresům současné vrchnosti. Vláda rozhoduje chaoticky a nekompetentně. Dálnice z Bratislavy do Košic pořád není dokončená. A dostat se k lékaři je zejména v regionech pořád těžší.

Na současnou slovenskou situaci se však můžeme podívat i z jiného úhlu. Neodolám a uvedu citát vycházející z úplně jiného kontextu. Britský landartový umělec Andy Goldsworthy dostal v roce 2010 nabídku, aby na americké Cornellově univerzitě vytvořil instalaci. O svých prvních dojmech z místa, na kterém mělo být jeho nové dílo vytvořeno, později řekl:

„Na tom prostoru bylo nejméně fascinující světlo. Nikdy tam nepronikly sluneční paprsky. Miloval jsem to světlo, bylo velice britské. Barvy jsou v šedém, britském světle velice intenzivní. Není to takové to kýčovitě světlo, jaké vidíme, když slunce září přímo. V šedém světle vycházejí barvy přímo ze samotných předmětů. A pod šedivou oblohou jsou tmavé díry tak černé!“

Goldsworthyho citát, na první pohled patřící zcela do oblasti estetiky, nám může posloužit jako metafora současného dění na Slovensku. Ano, obloha je u nás šedá. A přímého slunečního světla máme minimum. Ale tam, kde není dobré společenské klima, vychází jas či temnota ze samotných lidí. Pokud někdo v sobě nosí černou díru, je to okamžitě vidět. Ale když někdo září pozitivnějšími barvami, když má v sobě odvalu, odhodlání, lásku ke své zemi, je to dnes také okamžitě zřejmé.

Náročná doba je zajímavá doba. Tříbí charaktery. Vytváří zajímavé příběhy. A taky nová spojení, nová přátelství. Proto jsem vděčný, že mohu být součástí většího slovenského příběhu. A kdyby mi někdo nabídl, že bych se mohl přestěhovat někam do Švýcarska nebo do Austrálie a žít tam finančně zajištěný, pohodlný, i když trochu nudný život někde na předměstí, odmítl bych. A myslím, že podobně by se rozhodla většina lidí aktivních v občanské společnosti.

Když se „počasí“ pokazí i v České republice, věřím, že se najde mnoho lidí, kteří to nebudou vnímat jako důvod k zoufalství, ale jako příležitost prožít své životy angažovaněji, odvážněji a smysluplněji, než jak by je prožívali za hezkého počasí.

A vlastně ještě poslední věc. Nám na Slovensku v těchto časech nesmírně pomáhají dvě ingredience: umění a humor.

Když si ministerstvo kultury odvezlo ze Spišského muzea v Levoči nejvzácnější exponát, bustu Cecilie Gonzagy od italského sochaře Donatella, veřejnost na tuto událost reagovala záplavou vtipů, písní a koláží. V ulicích Levoče se objevily plakáty „Hledá se Cecilie Gonzaga“, jako kdyby šlo o ztracené dítě. Umělci nešetřili satirou.

Celý národ se s chutí zasmál na účet ministerstva. A hned se nám dýchalo o něco lehčeji.

Boj za záchranu demokracie totiž nemusí být pouze tíživým broděním se bahnem a proti větru. Může být někdy i zábavný. A tvořivý.

„Bratříček“ si vzal Krylovu radu k srdci. Nevzlykáme, smějeme se, bojujeme. Takže hlavu vzhůru. Budoucnost není pevně daná. Možná česká společnost obstojí ve zkouškách, ve kterých Slovensko selhalo. Pokud se tak stane, většina lidí na Slovensku z toho bude mít radost.

Ale pokud naopak společenský vývoj v České republice začne nabírat podobný kurz jako na Slovensku, pokud se společenská atmosféra začne zhoršovat a nová vláda otočí kormidlo směrem k autokracii, pořád nebude nic ztraceno. Poperete se s tím.

Nebo spíše: popereme se s tím. Spolu, tak jako mnohokrát v minulosti.

Ján Markoš

Naše země potřebuje dobré příběhy

O vytváření identity, na kterou budou naše vnoučata hrdá

19. června 2024

Římszí císaři se řídili zásadou, že lid potřebuje *panem et circenses*, chléb a hry. Stejně – ne-li ještě více – potřebujeme příběhy. Robert Fico to dobře ví. „Přátelé, je čtvrtý den po vraždě, my musíme dát příběh té veřejnosti,“ naléhal na vedení Smeru na jaře roku 2018, krátce poté, co byli zavražděni Ján Kuciak a Martina Kušnírová. A okamžitě začal šířit různé fámy. O dlažebních kostkách ukrytých v křoví. O zlovolném starci Sorosovi, který chce zničit Slovensko.

Příběhy krmí Fico veřejnost celá léta. A je mu v podstatě jedno, zda jsou pravdivé, nebo ne. Hlavně že jsou dostatečně jednoduché, štavnaté a alespoň trochu uvěřitelné. V době covidu mluvil o diktatuře, jejímž poznávacím znamením je rouška. Později o hrdinech, nespravedlivě souzených a vězněných za vlády Igora Matoviče. A dnes vypráví o atentátníkovi, který má záhadné „propojení“ na opozici.

A nehodlá skončit. Naopak. Můžeme očekávat, že s tím, jak se vládnoucí moci bude dařit krotit média, proud polopravdivých či přímo lživých příběhů bude v následujících měsících sílit. Co však s tím? Mají opoziční strany oplácet stejnou mincí? Mají zapojit marketingová oddělení a spin-doktory a chrlit vlastní řeky „fejkových“ narativů? Jak se mají zachovat nezávislá média a celá občanská společnost?

Nejsem tak naivní, abych si myslel, že je možné vyhrát parlamentní volby a vyhnout se přitom jakémukoli populismu. Jak píše izraelský filozof Yuval Noah Harari ve své

knize *Sapiens*, nelze organizovat masy bez spoléhání se na určitou mytologii. Budete-li se držet pouze čiré reality, bude vás následovat pouze hrstka lidí, říká Harari.

Lidé potřebují příběhy. Holá fakta nám nestačí. Tak jednoduší jsme.

Ale přece myslím, že nemusíme kopírovat nechutnou strategii Roberta Fica. Nemusíme si vymýšlet nepravdivé příběhy, abychom jimi zakrývali realitu. Nemáme jeho máslo na svých hlavách. Zvolme si lepší cestu. Místo vyrábění dezinformací se můžeme snažit žít tak, aby se naše jednotlivé osudy – a s nimi i osud celé naší země – změnily na silné příběhy.

„Jak bych svému synovi za pár let vysvětlil, že v rozhodujících chvílích se jeho otec tvářil, že se nic neděje, jen proto, aby si udržel skvělý plat?“ vysvětluje moderátor Viktor Vincze v rozhovoru s Monikou Tódovou, proč se stal členem stávkového výboru v televizi Markíza. Myslím, že vystihl podstatu. Zůstat se skřípěním zubů zaměstnancem televize, navzdory tomu, že s jejím vedením nesouhlasíte, pouze pro peníze? To není dobrý příběh. Není to nic, co byste chtěli vypravovat synovi nebo vnoučatům. Naopak, postavit se za dobrou věc, i když to nebylo právě jednoduché, to teda skvělý příběh je. Příběh, ze kterého i váš syn nebo vnučka mohou čerpat sílu i vlastní identitu. Naše identita je totiž tvořená příběhy právě tak, jako je tělo tvořené buňkami. Jsme příběhy, které jsme o sobě slyšeli. A uvěřili jim. Když mluvíme o tom, že naší zemi schází pevná identita, vlastně tím myslíme, že nám schází dobré, silné příběhy, které bychom si mohli vzájemně (a taky našim dětem) o sobě vyprávět.

Ten, kdo se chce mít za všech okolností dobře, se jen zřídka stane součástí velkého příběhu. Naopak, dobré příběhy se mnohdy rodí ve zlých časech. Tady je jeden z mých nejoblíbenějších. Druhá světová válka, někde v Bělorusku.

„Jednou jsme s maminkou stály hned za ostnatým drátem a kolem šla nějaká krásná žena. Zastavila se přímo proti nám,

samozřejmě za dráty, a říká mamince: ‚Ani nevíte, jak je mi vás líto!‘ A maminka na to: ‚Tak vezte mou dceru k sobě, když nás tolik litujete...‘ – ‚Dobře...‘ přikývla po krátkém přemýšlení ona. (...)

Pak mě přivezli na selskou samotu. V rodině, která se mě ujala, měli čtyři další děti. Proto chci, aby všichni znali jméno paní, která mě zachránila – Olimpija Požarická z vesnice Gineviči ve Voložinském okrese. Dokud jsem tam byla, celá rodina se musela bát. Mohli je kdykoli postřílet, všechny, i s těmi čtyřmi dětmi. (...) Jakmile se objevili Němci, hned mě někam poslali. Les byl hned vedle, to byla moje spása. Ta žena mě opravdu moc litovala. Když něco rozdávala, tak všem, i mně, a když líbala, tak taky všechny. (...)

A pak si pro mě přijela moje maminka. Sotva vstoupila na dvůr, klesla před tou ženou a jejími dětmi na kolena...“

V tomto vyprávění Geni Zavojnerové, které zachytila Světлана Alexijevičová v knize *Poslední svědci* (a které jsem musel bohužel značně zkrátit), je všechno, co skvělý příběh vyžaduje. Odvaha, soucit, láska, spontánnost, šťastné náhody, dramatické momenty, silná gesta. A přitom se odehrál ve snad nejhorsích časech, jaké Evropa 20. století zažila.

O tom, jestli vznikne dobrý příběh, nerozhodují jen okolnosti nebo duch doby. Klíčové je i to, jestli si příběh nalezne svého hrdinu. I storytelling, tedy tvorba a vyprávění příběhů, je řemeslem a má svá pravidla. Ne každá postava si získá srdce lidí. Remcalové, lenoši nebo věčně na kompromis připravení hrdinové si vyslouží nanejvýš tak vlažný potlesk.

Pojďme si udělat malý experiment. Prozkoumejme pravidla, která je dobré dodržet, chceme-li vytvořit atraktivní postavu, a podívejme se, zdali bychom se dovedli těmito zásadami řídit i my samotní. (Dodám ještě, že inspirací pro následující řádky jsou mi rady z knih amerického spisovatele Jamese N. Freye.)

První pravidlo zní: příběhu prospívá, je-li hlavní hrdina na začátku ve značné nouzi. Získá si tak sympatie a pozornost

čtenářů. Současně je nucen jednat. Díky tomu se děj rozběhne. Harry Potter je sirota a žije u despotických příbuzných. I Anna Shirleyová je sirotou, které navíc hrozí, že ji ze Zeleňého domu pošlou zpátky do dětského domova. A Frodo? Zdědí prsten a s ním i úkol zachránit dlouhým putováním celou Středozem.

Myslím, že první pravidlo jako země splňujeme. Vždyť jsme také v docela pěkné kaši. To ovšem znamená, že zároveň žijeme v době obtěžkané dobrými příběhy.

Pravidlo druhé: pro příběh je dobré, když hlavní hrdina v něčem vyniká. Old Shatterhand dokáže úderem pěsti uspat protivníka. Hermiona Grangerová je nejlepší žačkou celé školy. Robin Hood zas skvěle střílí z luku. A Bilbo se umí plížit tiše jako stín.

A my? V čem jsme dobří my? Je důležité objevit své nejsilnější stránky. Bez nich nový příběh naší země nenapíšeme.

Pravidlo třetí: hlavní postava musí mít v sobě vášně. Musí být schopna obětovat mnohé pro cíl, se kterým se čtenáři dovedou ztotožnit. Malý princ se nutně potřeboval vrátit na svou planetu, aby ochránil svou růži. A byl se kvůli tomu ochoten nechat uštknout jedovatým hadem. Muž z evangelia, který na poli našel skrytý poklad, neváhal prodat všechno, co měl, aby mohl pole koupit. Odysseus se léta plavil k rodné Ithace, protože toužil po domově a po své ženě. Olimpija Požarická po minutě váhání zariskovala a vzala si k sobě úplně cizí dítě, ač ji to mohlo stát život. Toto je možná to nejdůležitější pravidlo. Člověk bez vášně, energie či odhodlání se nikdy součástí skvělého příběhu nestane. Vždyť často je právě vášně či odhodlání hlavní postavy tím, co posouvá děj dopředu.

Máme v sobě odhodlání a energii? Jsme schopní obětovat své pohodlí, když si to dobrá věc žádá? Pokud ano, můžeme být součástí nového příběhu naší země.

A nakonec poslední, čtvrté pravidlo: dobrá postava má v sobě i nějakou komickou či podivnou stránku. Ta ji činí

uvěřitelnější a lidštější. Harry Potter má neposlušné střapaté černé vlasy, které nezkrotí žádný hřeben. Anna Shirleyová je nepřiměřeně pyšná na svůj nos a je taky upovídána a zapomnětlivá. Sherlock Holmes hraje v nočních hodinách na housle.

Ani my se nemusíme brát vždy a všude vážně. Nemusíme být neustále bojovníky na život a na smrt a tvářit se, jako bychom zrovna spolkli pravítko. Můžeme být i nepraktičtí, i uvolnění, i trochu zvláštní. Ostatně když si 96letá královna Alžběta mohla dovolit video s animovaným medvídkem Paddingtonem, můžeme si i my zažertovat na svůj vlastní účet. Příběhu naší země to jen pomůže.

Ač tento text je o příbězích, pro které je nejlepší, když hladce plynou, zdá se mi, že se mi ho nepovedlo tak docela zkrotit. Je poměrně složitý a docela meandruje. Dovolte mi proto malé shrnutí na závěr. Bez příběhů se neobejdeme, protože jsou základem naší identity. Osobní, rodinné i celospolečenské. Potřebujeme nové dobré příběhy o naší zemi a společnosti. Ale místo toho, abychom si je vymýšleli, jak to dělají populisté, měli bychom je zkusit sami žít. Doba je složitá, a proto zralá pro skvělé příběhy.

K tomu však potřebujeme být odhodlaní, plní energie, kompetentní a veselí. Pokud se takovými dovedeme stát, dovedeme začít psát nový příběh naší země. A naše vnoučata budou mít na co vzpomínat.

Na jaderném reaktoru násilí

O tom, jak se činy dají zastavit už v myšlenkách

17. října 2022

Po tragické události před bratislavským podnikem Tepláreň máme dluh. Smutek je na místě, pláč také.

Každý, kdo má srdce a veřejně vystupuje, má povinnost odsoudit tento odporný čin a s ním i všechny nenávistné projevy vůči LGBTI+ lidem. Rovněž máme povinnost přemýšlet. Co se vlastně stalo? Co můžeme udělat pro to, aby se nic podobného neopakovalo? Potřebujeme nejen empatii, ale i racionální porozumění. Jedno nevylučuje to druhé, naopak, doplňuje ho. Pojďme proto spolu přemýšlet, a to zejména o fenoménu násilí.

Tragická událost v Bratislavě by se před tisícem či dvěma tisíci lety nemohla stát. Určitě ne v podobě, v jaké se odehrála. Proč? Vrah – obyčejný gymnazista – by holýma rukama, nebo nožem, nikdy nemohl dokázat to, co dokázal střelnou zbraní. Násilí si totiž, jak velice přesně píše Hannah Arendtová ve své eseji *O násilí* z roku 1970, zpravidla vyžaduje nástroj.

Je to právě nástroj – pistole, bomba, rozjetý nákladák, dron – co umožňuje vrahům být opravdu nebezpečnými.

Ostatně ani druhá smutná událost v říjnu 2022, tragédie na Zochové, by před stovkami let nemohla mít podobně strašlivé následky. Žádný koňský povoz by nedosáhl takové rychlosti, jaké dosáhlo moderní SUV, jehož řidič narazil do autobusové zastávky a zabil pět mladých lidí.

Proč je důležité uvědomit si, že mezi nástroji a násilím je přímá souvislost? Jednoduše proto, že věda a technologie se rychle rozvíjejí. Budou vznikat pořád nenápadnější,

sofistikovanější a smrtonosnější zbraně. To znamená, že vstupujeme do světa, ve kterém bude pořád jednodušší a lehčí páchat násilné činy. A samozřejmě, džin se do lahve vrátit nechce. Navzdory všem zbraňovým amnestiím a mezistátním dohodám o odzbrojování neexistuje stoprocentně účinný způsob, jak se zbavit zbraní, které už vstoupily do našeho světa.

Nepomáhá ani kontrola. Stát nemůže sledovat své občany na každém kroku, aby se nedopouštěli násilí, i když technicky by to asi možné bylo. Stal by se diktaturou a v té nikdo z nás žít nechce. Navíc v diktaturách se páchá víc násilí než v demokraciích, jen se největším násilníkem stane stát.

Jednoduše není možné mít absolutní bezpečí, absolutní svobodu a absolutní soukromí současně. Jestli se nechceme vzdát ani jednoho (a je správné, že to nechceme), zbývá nám jen částečná svoboda, částečné soukromí a relativní bezpečí. Smiřme se tedy s tím, že nedokážeme stoprocentně zabránit tomu, aby se potenciální útočník dostal ke zbrani a vykonal svůj čin, rozhodne-li se útočit.

Zbývá nám jiná, zdánlivě nevýznamná, ale ve skutečnosti překvapivě účinná linie obrany: budovat společnost, v níž by člověka, který by se za jiných okolností mohl stát potenciálním vrahem, ani nenapadlo snít o tak odporném činu. A klíčovou roli v této linii obrany hraje jazyk.

Jazyk, v němž každý jeden z nás přemýšlí, je kolektivním dílem celé společnosti. Naše myšlenky – jakkoli originální a soukromé se nám zdají být – nepadají z nebe: obvykle uvažujeme v argumentech, které jsme slyšeli od někoho jiného, a ve slovech, která před námi už někdo použil. Pokud se nějaká myšlenka ve společnosti nevyskytuje, pokud v ní neobcirkuluje, téměř neexistuje způsob, jak by si ji mohl osvojit potenciální útočník.

Potenciální vrah směřuje postupně od myšlenek přes slova až k činu. Umíme ho tedy zastavit už na úrovni myšlenek nebo slov. K tomu je zapotřebí, abychom se všichni, zejména